

Development of Local Curriculum from Local Wisdom of Primary Schools under The Pattani Primary Education Service Area Office I

Yuppadee Yoswarissakul

M.Ed. (Elementary Education) , Assistant Professor

Department of Education, Faculty of Education

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Abstract

This research aimed to 1) develop the local wisdom curriculum. 2) to study the outcomes of the students before and after the local curriculum implement. 3) to explore the satisfaction of the students towards developed curriculum. The samples used in this research were Prathom 6 students from 30 schools under the Pattani Primary Education Service area offices 1. The instruments used in this study were developed local wisdom curriculums, pre-posttest and satisfaction evaluation. The data were collected by the researcher and were analyzed by means, standard deviation, t-test dependent and content analysis.

The results were as follows : 1) 30 curriculums on local wisdom used with students under the Pattani Primary Education Service Area were developed. The components of the curriculum including, the concept, vision, learning outcomes, contents, course description, curriculum structure, time duration, instructional activities, and teaching plans of every curriculum were all appropriate and consistent with one another. 2) The learning outcomes of the 30 local wisdom curriculum before and after the curriculum implementation were significant different at 0.5 level which was in accordant with the hypothesis. The learning outcomes of every local wisdom after the implementation were at very good levels which were higher than those of before the implementation. 3) In overall, the students 'satisfaction towards each of the local wisdom curriculums was at the highest level. When looking in details, the satisfaction towards the curriculum on Likeputri Performance was at the highest ($\bar{X}$) = 2.97, S.D = .10) whereas the curriculum on Kapiyoh Prayer Cap was at the lowest ($\bar{X}$) = 2.89, S.D = .31). The results showed that the curriculum were consistent with the students' interests. The curriculum contents were interesting and understandable and the students could recognize the local wisdoms. All the learning activities were fun and work sheets were interesting. The learning management was well - organized and practical. The teaching materials were appropriate and the learning assessment were suitable with the learning activities.

Keywords: local curriculum development, local wisdom, primary education schools

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1

ยุพดี ยศวริศสกุล

ค.ม. (การประถมศึกษา), ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน 2) ประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนก่อนและหลังจากการเรียนรู้เนื้อหาจากหลักสูตรท้องถิ่นและ 3) ศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงทดลอง และเก็บข้อมูลด้วยตนเอง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 จำนวน 30 โรงเรียน โรงเรียนละ 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน แบบทดสอบก่อนและหลังเรียนและแบบสอบถามความพึงพอใจ วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และ t-test Dependent และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

จากการดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัย สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้ 1) ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 จำนวน 30 หลักสูตร โครงสร้างของหลักสูตรท้องถิ่นมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้คือ (1) ความสำคัญ (2) คำอธิบายรายวิชา (3) จุดประสงค์การเรียนรู้ (4) โครงสร้างหลักสูตร (5) แนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ (6) แผนการจัดการเรียนรู้ (7) สื่อประกอบการเรียนรู้และ (8) การประเมินผล องค์ประกอบของแต่ละหลักสูตรมีเหมาะสมและสอดคล้องกัน 2) ผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 จำนวน 30 หลักสูตร พบว่า ผลการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของนักเรียนแต่ละหลักสูตรก่อนและหลังการใช้หลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัย โดยมีผลการเรียนรู้หลังการใช้หลักสูตรแต่ละหลักสูตรอยู่ในระดับดีมาก ซึ่งสูงกว่าผลการเรียนรู้ก่อนใช้หลักสูตร 3) ในภาพรวมนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่นแต่ละหลักสูตร นักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก โดยหลักสูตรเรื่อง การแสดงตลกเปตู่รี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด $\bar{X} = 2.97$, S.D. = .10) และหลักสูตรเรื่อง หมวกกะปิเยาะ นักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.89$, S.D. = .31) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรท้องถิ่นแต่ละหลักสูตรสอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน เนื้อหาของหลักสูตรน่าสนใจ เข้าใจง่าย ทำให้นักเรียนได้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นทำให้นักเรียนได้รับความรู้และความสนุกสนาน รูปแบบของใบความรู้และใบงานมีความน่าสนใจ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปตามขั้นตอน เข้าใจง่าย กิจกรรมปฏิบัติจริงทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจและทำกิจกรรมได้ตามขั้นตอนสื่อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้เหมาะสมและการประเมินผลเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้

คำสำคัญ: พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน โรงเรียนประถมศึกษา

บทนำ

บทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาปรับเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในสถานศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสามารถในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล ดังนั้นสถานศึกษาจึงต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ที่เป็นกรอบในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาร่วมจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน โดยนำภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา ดังที่ รุ่ง แก้วแดง (2541) ได้กล่าวว่า “ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้คนไทยมีความรู้ ความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น เราให้ความสำคัญกับการพัฒนาอุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีตลอดมา แต่ยิ่งพัฒนาก็ยิ่งพบว่า ประเทศไทยวิ่งตามและพึ่งพาภูมิรู้ของต่างประเทศและยิ่งพัฒนามากยิ่งนำมาซึ่งปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งนี้เพราะการพัฒนาประเทศโดยทิ้งของดีที่ประชาชนอนุรักษ์ไว้คือ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้านเป็นเรื่องของการสืบทอดประสบการณ์จากอดีตถึงปัจจุบันที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสาย เป็นธรรมชาติของชาวบ้านที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ต่อกันมาเป็นเอกลักษณ์ เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตในสังคมหรือชุมชนนั้น ๆ มีความหลากหลายตามสภาพท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งได้แก่กลุ่มคนในวัยเด็กหรือเยาวชนในท้องถิ่นนั้น ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ยังอยู่ในระบบโรงเรียน รูปแบบการถ่ายทอดจึงต้องเป็นไปในลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นให้มีการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นเพื่อนำภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่ามาถ่ายทอดให้แก่เด็กนักเรียน” แต่ปัจจุบันการพัฒนาหลักสูตรโดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยังมีการดำเนินการที่ไม่ค่อยเป็นรูปธรรมเท่าที่ควร จะเห็นได้จาก งานวิจัยของ ประยูรศรี เจียวก๊ก (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดแคลนงบประมาณ บุคลากร

ไม่มีเวลาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาใช้และขาดแคลนภูมิปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับ นันทน์ภัส ศิริเขตต์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มโรงเรียนยังเมิน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า งบประมาณที่โรงเรียนได้รับจัดสรรจากหน่วยงานไม่เพียงพอ วิทยากรซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มีทักษะในด้านวิธีสอนเป็นอุปสรรคในการถ่ายทอดและผู้ปกครองยังให้ความสนใจและให้ความร่วมมือน้อย นอกจากนี้ ภัทรวดี อุดมมณฑล (2545) ได้ศึกษาเรื่อง การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนแกนนำร่วมพัฒนาหลักสูตรสังกัดกรมสามัญศึกษา ผลการวิจัยพบว่า บุคลากรในโรงเรียนขาดความรู้ความเข้าใจในการนำภูมิปัญญามาใช้ โรงเรียนขาดการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น บุคลากรไม่มีเวลาดำเนินการและขาดการประสานระหว่างโรงเรียนกับท้องถิ่น ด้วยปัญหาดังกล่าวโรงเรียนส่วนใหญ่จึงไม่ได้ดำเนินการพัฒนาหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการและนำเนื้อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดทำหลักสูตร

นอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นส่วนใหญ่ยังเป็นการนำเรื่องราวท้องถิ่นมาสอนโดยเน้นการบูรณาการเนื้อหาท้องถิ่นในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ภาคใต้ของประเทศไทยประกอบด้วยคนไทยและอีกหลายชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกัน จังหวัดปัตตานีเป็นหนึ่งในจังหวัดชายแดนใต้ที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม จึงทำให้มีองค์ความรู้ทางด้านภูมิปัญญาพื้นบ้านที่หลากหลาย จึงควรมีการให้ความรู้และปลูกฝังให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และภาคภูมิใจกับภูมิปัญญาที่มีค่าในท้องถิ่นของตน จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ผู้สอนในสาขาวิชาการประถมศึกษา ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะให้นักเรียนในโรงเรียนในฐานะเยาวชนของชาติได้เรียนรู้อาณัติภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อช่วยกันอนุรักษ์และรักษาไว้รวมทั้งเห็นคุณค่าและสามารถสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป ผู้วิจัยจึงสนใจพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

2. เพื่อประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียนก่อนและหลังจากการเรียนรู้เนื้อหาจากหลักสูตรท้องถิ่น
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

สมมติฐานการวิจัย

ผลการเรียนรู้จากหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นหลังการใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการใช้หลักสูตร

ขอบเขตของโครงการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานีเขต 1 จำนวน 174 โรงเรียน

2. กลุ่มตัวอย่าง โรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานีเขต 1 จำนวน 30 โรงเรียน ใช้การสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลากรายชื่อโรงเรียนและจับฉลากรายชื่อนักเรียน โรงเรียนละ 20 คน

3. ตัวแปรในการศึกษา

ตัวแปรต้น คือ หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

ตัวแปรตาม คือ ผลการเรียนรู้จากเนื้อหาหลักสูตรของนักเรียนและความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งพัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

4. เนื้อหา

เนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ภาควิชาและภาคปฏิบัติ

นิยามศัพท์

1. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้ คือ 1) ศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางและสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน 2) ศึกษาความต้องการและความสนใจของนักเรียน 3) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาคจากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น 4) จัดทำคำอธิบายรายวิชา 5) จัดทำแผนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ 6) การประเมินผล

2. ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี

3. เจ้าของภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง บุคคลผู้มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องราวที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน

4. ผลการเรียนรู้ หมายถึง คะแนนจากความรู้ความเข้าใจของนักเรียนซึ่งได้จากการทำแบบทดสอบเนื้อหาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน (ภาคความรู้)

5. ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกชอบพอใจ ชื่นชม เห็นคุณค่าต่อหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปัตตานี เขต 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของระบบการศึกษาเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญ หรือกรอบแนวปฏิบัติในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาทุกระดับให้บรรลุตามมุ่งหมายที่วางไว้ โดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาของหลักสูตรเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความสามารถและคุณลักษณะที่สอดคล้องกับอุดมการณ์อันสูงสุดของชาติที่กำหนดไว้โดยวางรากฐานทางความคิด และความประพฤติของผู้เรียน เพื่อที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและของสังคมได้ การจัดการศึกษาที่ดีจึงควรมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคมของผู้เรียน หลักสูตรจึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุง หรือพัฒนาให้มีความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคมอยู่เสมอ ได้มีนักการศึกษาและผู้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้หลากหลายทัศนะดังนี้

สัจ จุฑานันท์ (2532) และ วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542) ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรแนวเดียวกันว่าการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การแก้ไขหรือการจัดทำ

หลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและรวมถึงการผลิตเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้เรียนด้วยซึ่งสอดคล้องกับ อุบลรัตน์ กิจโมตรี (2544) ให้ความหมายว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การสร้างหลักสูตรหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของสังคม โดยมีจุดมุ่งหมาย แนวทาง วิธีการและเนื้อหาสาระเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ทักษะและพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษา ส่วน กาญจนา คุณารักษ์ (2540) ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรว่า หมายถึง กระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกประเภทเพื่อให้ผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ตรงตามจุดประสงค์ที่วางไว้ จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้นสรุปว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่หรือการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นรวมถึงกระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมสำหรับผู้เรียนโดยให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงและความต้องการของสังคมเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามที่กำหนดในจุดมุ่งหมายของการศึกษา

รูปแบบและกระบวนการพัฒนาหลักสูตร

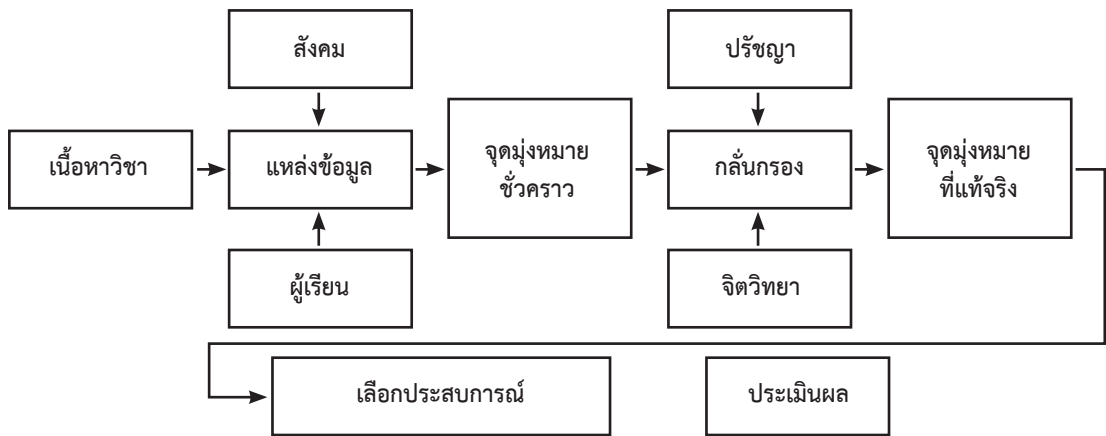
งานพัฒนาหลักสูตรเป็นงานที่ซับซ้อน ต้องทำอย่างเป็นระบบระเบียบ ตามขั้นตอนกระบวนการที่กำหนดโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดหลักสูตร นักวิชาการ นักพัฒนาหลักสูตรและร่วมกับบุคคลหลายฝ่าย การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของนักศึกษามีหลายรูปแบบ ดังที่ อาศยา สุริยฉาย (2543) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรที่แตกต่างกันเนื่องจากมีจุดเน้นที่ต่างกัน เช่น เน้นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรตั้งแต่การศึกษาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานของการสร้าง และพัฒนาหลักสูตรตามรูปแบบการมุ่งเน้นกระบวนการสอน เป็นการแปลงหลักสูตรออกมาเป็นกำหนดการสอน

แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน วัสดุ และสื่อการสอนในรูปแบบต่างๆ เป็นบทบาทของนักพัฒนาหลักสูตรระดับห้องเรียน การเน้นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนที่ต่อเนื่องกัน เป็นภาพรวมของการพัฒนาหลักสูตรที่สามารถเรียงลำดับแนวคิดของการพัฒนาหลักสูตรได้เต็มรูปแบบ การเลือกรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจะเป็นแนวทางเพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้นได้มีแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตรอย่างหลากหลายจากนักการศึกษาทั้งนักการศึกษาไทยและต่างประเทศ ดังนี้

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของ Tyler (1950 : 1-2) ซึ่งอาจกล่าวว่าเป็นต้นแบบที่มีนักการศึกษาหลายท่านนำไปประยุกต์ปรับปรุง โดยแนวคิดของไทยเลออร์จะมุ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการจัดประสบการณ์ ประสิทธิภาพของประสบการณ์และการประเมินผลตามจุดมุ่งหมายการศึกษาที่กำหนด Tyler ได้วางแบบโครงสร้างของหลักสูตรโดยให้หลักการและเหตุผลให้การสร้างหลักสูตรไว้ 4 ประการ ที่ผู้สร้างหลักสูตรควรจะต้องตอบคำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการดังนี้

1. มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะต้องแสวงหา
2. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะต้องแสวงหา
3. มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่ควรจัดเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้
4. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

Tyler เน้นว่าคำถามทั้ง 4 ข้อนี้จะต้องเรียงลำดับลงมา เพราะฉะนั้นการตั้งจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เมื่อกำหนดเป็นรูปแบบในการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler สามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler (Tyler Model)
ที่มา : Ralph W. Tyler, 2006.

จากภาพประกอบ 1 แสดงถึงแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของ Tyler ว่า การพัฒนาหลักสูตรจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้นดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เริ่มด้วยการกำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราว (Tentative Objectives) โดยอาศัยข้อมูลจากแหล่งกำเนิด (Sources) ที่จะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ 3 แหล่งด้วยกัน คือ

1. ศึกษาจากสังคม
2. ศึกษาจากตัวผู้เรียน
3. ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชา

ข้อมูลที่ได้จากทั้งหมดนี้จะเป็เครื่องมือช่วยในการตั้งจุดมุ่งหมายอย่างคร่าว ๆ จุดมุ่งหมายที่ได้ในขั้นนี้บางครั้งมีมากเกินไปที่จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมด จึงควรได้มีการเลือกจุดมุ่งหมายข้อที่สำคัญและสอดคล้องกัน ให้เหลืออย่างน้อยลงเพื่อนำไปเป็นหลักในการปฏิบัติขั้นต่อไป Tyler ได้เสนอว่าการเลือกจุดมุ่งหมายควรผ่านการกลั่นกรองเพื่อคัดข้อไม่สำคัญและไม่สอดคล้องออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) พิจารณาหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ และ 2) พิจารณาหลักปรัชญา จุดมุ่งหมายที่ผ่านการกลั่นกรองแล้วนี้เรียกว่าจุดมุ่งหมายที่แท้จริง (Precise Objectives)

ขั้นที่ 2 การเลือกประสบการณ์ การเรียน (Learning Experiences) ในการวางแผนสร้างของหลักสูตร Tyler ได้ตั้งคำถามข้อที่ 2 ไว้ว่าจะเลือกประสบการณ์การเรียนอย่างไรจึงจะช่วยบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จุดมุ่งหมายที่ระบุทั้งพฤติกรรมและเนื้อหาเป็นจุดหมายปลายทางที่ต้องการไปถึง (Ends) แต่ประสบการณ์

การเรียนรู้ที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้นั้นเป็นวิธีการที่จะบรรลุถึงจุดหมายที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 3 การประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลเป็นขั้นตอนสุดท้ายของแนวคิดในการจัดสร้างหลักสูตรของ Tyler เป็นขั้นที่ทำให้ผู้จัดการวางแผนจัดทำหลักสูตรรู้ว่าประสบการณ์ การเรียนที่จัดขึ้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เพียงใด

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กาญจนา คุณารักษ์ (2548) ได้นำเสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนโดยมีขั้นตอน คือ 1) การสำรวจสภาพปัญหาชุมชน 2) การวิเคราะห์สภาพปัญหาชุมชนและความต้องการของนักเรียน 3) จัดทำหน่วยการเรียนรู้ 4) การเขียนแผนการสอน 5) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ 6) การประเมินผล

ลักษณะที่ 2 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากหลักสูตรแกนกลาง มีขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง และสภาพปัญหาของชุมชน 2) การจัดหมวดหมู่สภาพปัญหาและความต้องการที่ส่งผลต่อผู้เรียน 3) การเขียนแผนการสอน 4) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและ 5) การประเมินผล

ส่วนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามแนวคิดของ วิชัย ประสิทธิ์วิวัฒนา (2542: 150-153) มีขั้นตอนโดยสรุปคือ จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น

ศึกษาหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรระดับชาติ แล้วจึงศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานด้านต่าง ๆ ของท้องถิ่น จากนั้นจึงนำข้อมูลมาประมวลและพิจารณา สภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นซึ่งในการพิจารณาข้อมูลแล้วนำมาจัดลำดับความสำคัญอาจแยกได้ 2 ประเด็น ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร คือ 1) การปรับ เพิ่ม หรือขยายจากหลักสูตรแกนกลาง และ 2) การสร้างหลักสูตรย่อยเสริมหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรสาระท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้ดังนี้ 1) ศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางและสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน 2) ศึกษาความต้องการและความสนใจของนักเรียน 3) กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปี/รายภาคจากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น 4) จัดทำคำอธิบายรายวิชา 5) จัดทำแผนการสอนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และ 6) การประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำในสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี การดำเนินการครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการตามรูปแบบของวิจัย ประสิทธิภาพวิชาชีพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

จตุพร จันทรเรือง (2549) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเรื่องเพลงบอก เพลงพื้นบ้านภาคใต้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการฝึกปฏิบัติ ผลการประเมินพบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงบอกก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 นักเรียนมีความสามารถในการร้องเพลงบอกและแต่งเพลงบอก มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากและเห็นว่าหลักสูตรเรื่องเพลงบอกทำให้นักเรียนมีความสุขในการเรียน

จริยา ศรีเพชร (2550) ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเรื่องคลองมหาสวัสดิ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้น มีความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม และสนใจปฏิบัติกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผลการประเมินการเรียนรู้พบว่านักเรียนมีความสามารถในการทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์คลองมหาสวัสดิ์ระดับสูง นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรและเห็นว่าหลักสูตรเรื่องคลองมหาสวัสดิ์ทำให้นักเรียนรัก ภูมิใจใน

ท้องถิ่นและเรียนรู้อย่างมีความสุข

ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษา จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยสรุปดังนี้

1. กลุ่มภูมิปัญญาชาวบ้านที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นมากที่สุด คือ กลุ่มศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี โดยนำเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่นในรอบ 12 เดือน รองลงมาคือ กลุ่มคติ ความคิด ความเชื่อ หลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ โดยนำเนื้อหาเรื่องคติ คำคม สุภาษิต และคำพังเพย กลุ่มการประกอบอาชีพท้องถิ่น นำเนื้อหาเรื่องการจักสารไม้ไผ่ กลุ่มแนวคิด หลักปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน นำเนื้อหาเรื่องการปลูกพืชเศรษฐกิจให้โตเร็ว กลุ่มประสบการณ์ที่นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย รองลงมาคือกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ กลุ่มทักษะ (ภาษาไทย - คณิตศาสตร์) และกลุ่มประสบการณ์พิเศษ โดยส่วนใหญ่ นำภูมิปัญญาชาวบ้านมาปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

2. การพัฒนาหลักสูตรและท้องถิ่นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.72$ S.D. = 0.78) เมื่อแยกเป็นรายลักษณะการปฏิบัติ พบว่า การปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมอยู่ในระดับมาก ส่วนการปรับรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำคำอธิบายหรือรายวิชาเพิ่มเติม การปรับปรุงและ/หรือเลือกใช้สื่อการเรียนให้เหมาะสม การจัดทำสื่อการเรียนขึ้นใหม่อยู่ในระดับปานกลาง

3. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ ส่วนใหญ่ใช้วิธีเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นช่างเทคนิคหรือช่างฝีมือมาเป็นวิทยากร ปัญหาที่พบคือ ขาดงบประมาณในการดำเนินการ ผู้บริหารและครูวิชาการ มีความคิดเห็นว่างูมิปัญญาชาวบ้านที่ควรนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้นควรมีเนื้อหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น ความรู้เรื่องสมุนไพร การจักสาร การเกษตรแบบผสมผสาน ส่วนปราชญ์ชาวบ้านเห็นว่า ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นควรนำภูมิปัญญาเกี่ยวกับการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ ควรสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ความเชื่อจากศาสนา

และวัฒนธรรมหรือประเพณีดั้งเดิมในชุมชนมาสอนในโรงเรียน

กนกวรรณ รุกขชาติ (2541) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ในศตวรรษที่ 21 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ หลักสูตรท้องถิ่นการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพจากภูมิปัญญาชาวบ้านในศตวรรษที่ 21 มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการจัดการต่อชีวิตและทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น เกิดความตระหนักและเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยที่มีความสัมพันธ์ต่อชีวิต สังคม ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้น และจะเป็นหลักสูตรที่ให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ตั้งแต่การกำหนดวัตถุประสงค์ไปจนถึงการประเมินผล เนื้อหาความรู้จะเป็นเนื้อหาที่มีการเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของผู้เรียน สอดคล้องกับชุมชนอย่างแท้จริง ลักษณะการเรียนการสอนเป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติจริง เพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง บทบาทของผู้สอนจะเป็นผู้นำด้านความคิด วิธีการเรียนรู้ เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้าน การเรียนการสอนมีการใช้สื่อที่เป็นของจริง สื่อที่ให้ผู้เรียนปฏิบัติได้จริง การวัดและประเมินผลเป็นการประเมินจากการปฏิบัติได้จริง หลังจากเรียนรู้ไปแล้วสามารถนำสิ่งที่เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบ The One Group Pretest-Posttest Design

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

1. ขออนุญาตจากคณะกรรมการถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านแต่ละหลักสูตร โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นหลักสูตรละ 10 ข้อ
2. ทดสอบผลการเรียนรู้ก่อนทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านแต่ละหลักสูตร โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นหลักสูตรละ 10 ข้อ
3. ทดลองใช้หลักสูตร ผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัยและครูประจำชั้นดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ในแต่ละหลักสูตรกับนักเรียนชั้น ป. 6 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 จำนวน 30 โรงเรียน โดยดำเนินการสอนสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง จำนวน 5 สัปดาห์ รวมเวลาทั้งสิ้น 10 ชั่วโมง

ในการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านสำหรับนักเรียนมีขั้นตอนดังนี้

3.1 ผู้วิจัยแนะนำวิธีการและขั้นตอนในการนำแผนการจัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านแก่ครูผู้สอนและผู้ช่วยวิจัยเพื่อร่วมกันวางแผนในการจัดการเรียนรู้นักเรียนชั้นประถมศึกษา 6 จำนวน 30 โรงเรียน ซึ่งการดำเนินการทดลองผู้วิจัยดำเนินการ 1 โรงเรียน 1 หลักสูตร โดยยึดพื้นที่ภูมิปัญญาตั้งอยู่เป็นเกณฑ์

3.2 ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัย ผู้ช่วยวิจัยและครูร่วมกันเป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในภาคทฤษฎีโดยใช้วิธีการบรรยายพร้อม ๆ กันกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ให้นักเรียนศึกษาใบความรู้และทำใบงาน

3.3 หลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนจบหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านแล้ว มีการวัดและประเมินผลของนักเรียน สอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน

3.4 ทดสอบหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยใช้แบบทดสอบฉบับเดียวกับแบบทดสอบก่อนเรียนโดยใช้เกณฑ์ดังนี้

คะแนนร้อยละ	ระดับการประเมิน
80-100	ดีมาก
70-79	ดี
60-69	พอใช้
ต่ำกว่า 50	ต้องปรับปรุง

4. ประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

ผู้วิจัยประเมินหลักสูตรที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านและนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านฉบับสมบูรณ์ วิธีดำเนินการประเมินหลักสูตร ผู้วิจัยประเมิน 2 ระยะ คือประเมินระหว่างใช้หลักสูตรและประเมินหลังการใช้หลักสูตรโดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ประเมินระหว่างการใช้หลักสูตรโดยการประเมินภาคทฤษฎีจากการทำแบบฝึกหัดท้ายแผนและใบงาน ประเมินผลงานนักเรียนจากการทำกิจกรรม

4.2 ประเมินการใช้หลักสูตรหลังการใช้มีรายละเอียดดังนี้

ประเมินผลการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นที่

พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยใช้แบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนฉบับเดียวกันแล้วนำผลการทดสอบมาหาค่าความต่างของคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังเรียนโดยการทดสอบค่าที (t-test)

4.3 สอบถามความพึงพอใจที่มีต่อหลักสูตรโดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ

5. การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

โดยนำผลการประเมินหลักสูตรและข้อเสนอแนะมาใช้ในการปรับปรุง แก้ไขเพื่อให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์และเหมาะสมในการนำไปใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน จำนวน 30 หลักสูตร
2. แบบทดสอบก่อนและหลังเรียน
3. แบบสอบถามความพึงพอใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. นำคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนและหลังเรียนมาหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และ t-test Dependent เพื่อหาค่าความต่างก่อนและหลังการใช้หลักสูตร

2. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อหลักสูตรท้องถิ่นวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยใช้เกณฑ์ 3 ระดับดังนี้

ระดับ 1 หมายถึง พอใจน้อย

ระดับ 2 หมายถึง พอใจปานกลาง

ระดับ 3 หมายถึง พอใจมาก

และใช้เกณฑ์การแปลความหมายของความพึงพอใจดังนี้

1.00-1.49 พอใจน้อย

1.50-2.49 พอใจปานกลาง

2.50-3.00 พอใจมาก

สรุปผลการวิจัย

จากการดำเนินการตามขั้นตอนการวิจัยที่ได้นำเสนอ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากภูมิปัญญาพื้นบ้านในจังหวัดปัตตานี จำนวน 30 หลักสูตร คือ

1) กาละแม 2) การแสดงดีเกปุดรี 3) การสานเสื่อจากใบเตยหนาม 4) น้ำตาลโตนด 5) โรตีมะตะบะ 6) การแปรรูปเมืงมะม่วงหิมพานต์ 7) โรตีกอบ 8) ไก่ขอและ 9) กริช 10) ผลิตภัณฑ์จากกะลา 11) กือโป๊ะ 12) การปักลายผ้าละหมาด 13) การสานหมวกจากใบลาน 14) ขนมโก 15) ขนมบัวบาน 16) ขนมห้าวพอง 17) นาสิดาแก 18) นาสิมานิส 19) น้ำตาลแว่น 20) บูดู 21) ผ้าคลุมกรงนก 22) ผ้าบาติก 23) การแปรรูปลูกหยี 24) ส้มแขก 25) สมุนไพรพื้นบ้าน 26) การสานกระดังจากไม้ไผ่ 27) เครื่องปั้นดินเผา 28) หมวกกะปิเยาะ 29) กล้วยเส้น และ 30) กรงนกหัวจุกพบว่า โครงสร้างของหลักสูตรท้องถิ่นมีองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความสำคัญ 2) คำอธิบายรายวิชา 3) จุดประสงค์การเรียนรู้ 4) โครงสร้างหลักสูตร 5) แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 6) แผนการจัดการเรียนรู้ 7) สื่อประกอบการเรียนรู้และ 8) การประเมินผล องค์ประกอบของแต่ละหลักสูตรมีเหมาะสมและสอดคล้องกัน

ผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนามาจากภูมิปัญญาพื้นบ้านจำนวน 30 หลักสูตร โดยการประเมินผลการเรียนรู้ภาคความรู้ พบว่า ผลการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นแต่ละหลักสูตรของนักเรียนก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยโดยมีผลการเรียนรู้หลังการใช้หลักสูตรแต่ละหลักสูตรอยู่ในระดับดีมากซึ่งสูงกว่าผลการเรียนรู้ก่อนใช้หลักสูตร

นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่นทุกหลักสูตรอยู่ในระดับมาก โดยหลักสูตรเรื่องการแสดงดีเกปุดรี มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X} = 2.97$, S.D. = 0.10) และหลักสูตรเรื่องหมวกกะปิเยาะ นักเรียนมีความพึงพอใจน้อยที่สุด ($\bar{X} = 2.89$, S.D. = 0.31) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรท้องถิ่นทุกหลักสูตรสอดคล้องกับความสนใจของนักเรียน น่าสนใจเข้าใจง่าย ทำให้นักเรียนได้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่น กิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นทำให้นักเรียนได้รับความรู้และความสนุกสนานรูปแบบของใบความรู้และใบงานมีความน่าสนใจ วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปตามขั้นตอนเข้าใจง่าย กิจกรรมปฏิบัติจริงทำให้นักเรียนสามารถเข้าใจและทำกิจกรรมได้ตามขั้นตอน สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้เหมาะสมและการประเมินผลเหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่นำมาเพื่อการอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมกับผู้เรียนทั้งนี้เป็นเพราะว่า ในการพัฒนาหลักสูตรได้นำภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่มาเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากการพัฒนาหลักสูตรหรือการสร้างหลักสูตรที่สามารถพัฒนาผู้เรียนได้นั้นต้องสร้างตามสภาพและความต้องการของชุมชนจะทำให้ได้หลักสูตรที่เหมาะสมสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามสภาพและความต้องการของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุพดี ยศวิริตสกุล (2555) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพได้มีการสำรวจและสัมภาษณ์เจ้าของภูมิปัญญาและบุคคลในชุมชนจึงทำให้ทราบถึงความต้องการที่จะอนุรักษ์ให้ภูมิปัญญาอยู่ต่อโดยการนำไปสู่สถานศึกษาในรูปแบบหลักสูตรท้องถิ่น และสอดคล้องกับ สาลินี อุดมผล (2542) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่องการเจียรไนนิล พบว่า มีความต้องการให้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง การเจียรไนนิล โดยกำหนดขอบข่ายเนื้อหาออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาคทฤษฎี ประกอบด้วยความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิลและวิธีการเจียรไนนิลรูปแบบหลังเบี้ยและในส่วนของภาคปฏิบัติ ประกอบด้วยปฏิบัติการเจียรไนนิลรูปแบบหลังเบี้ย ประเมินผลงานและการจัดจำหน่าย ผลการพัฒนาหลักสูตร โครงร่างหลักสูตร ประกอบด้วย หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างขอบข่ายเนื้อหา คำอธิบายวิชา ระยะเวลา แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล ผลการพัฒนาหลักสูตรพบว่า องค์ประกอบต่าง ๆ มีความเหมาะสมและสอดคล้อง ที่สามารถนำไปทดลองใช้ได้ ผลการทดลองใช้หลักสูตรกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านช่องด่านสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี จำนวน 40 คน โดยนำหลักสูตรไปใช้จำนวน 54 คน ระยะเวลา 9 สัปดาห์ พบว่า ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้านมีความรู้ความเข้าใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน และนักเรียนมีความกระตือรือร้น ในการร่วมกิจกรรมตามที่หลักสูตรกำหนด ผลการประเมินหลักสูตรโดยการประเมินด้านเอกสาร หลักสูตร ผู้สอน ปราชญ์ชาวบ้าน

และผู้เรียน พบว่า องค์ประกอบในเอกสารหลักสูตรมีความเหมาะสมและสอดคล้องสามารถนำไปใช้ได้และในส่วนของคาบเวลาเรียนควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน ผู้สอนและปราชญ์ชาวบ้านมีความพึงพอใจในการนำหลักสูตรไปใช้ร่วมกัน รวมทั้งผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะในการเจียรไนนิล และมีเจตคติที่ดีต่อการเจียรไนนิล และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมนึก บุญเต็ม (2546) ได้พัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเรื่อง พิธีเสนเรือนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จังหวัดเพชรบุรีที่มีการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญก่อนนำหลักสูตรไปใช้พบว่า หลักสูตรมีความเหมาะสมในการนำไปใช้และสอดคล้องกับแนวคิดของ Tyler และ จตุพร จันทร์เรือง (2549) กล่าวว่า ในการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องวิเคราะห์ สาระจากพื้นฐานด้านต่าง ๆ ได้แก่ จากผู้เรียน จากชุมชน ผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงมาตัดสินใจในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสอดคล้องกับจันทร์หอม ประทุมสันต์ (2549) กล่าวว่า องค์ประกอบของหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วย โครงสร้างหลักสูตรสาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง คำอธิบายรายวิชา แผนการเรียนรู้ นอกจากนี้ ภัทธยา สามงามยา (2545) กล่าวว่า หลักสูตรที่มีความสอดคล้องและเหมาะสม เป็นเพราะว่าหลักสูตรสร้างจากความต้องการของท้องถิ่นและได้ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญและ ใจทิพย์ เข็รรัตนพงศ์ (2539) ได้กล่าวว่า ก่อนนำหลักสูตรไปใช้ควรศึกษาความเป็นไปได้และตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรเพื่อหาข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ก่อนนำไปใช้

2. ผลการใช้หลักสูตร พบว่าผลการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่นภาคความรู้แต่ละหลักสูตร ทั้ง 30 หลักสูตรก่อนการใช้หลักสูตรและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ .05 โดยหลังการใช้หลักสูตรมีคะแนนสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตร เป็นเพราะว่าผู้วิจัยนำหลักสูตรไปทดลองใช้กับนักเรียนในโรงเรียน โดยจัดการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วยภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติพบว่า นักเรียนมีความสนใจ กระตือรือร้น และให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรม ทั้งนี้เป็นเพราะว่าเนื้อหาสาระที่นักเรียนได้เรียนรู้เป็นเรื่องใกล้ตัว เรื่องในท้องถิ่นที่นักเรียนพบเห็นในการดำเนินชีวิต ทำให้นักเรียนสามารถสรุปเนื้อหาสาระได้ สนใจการเรียนรู้ ได้ปฏิบัติจริง

และได้เรียนรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ
ดร.ณิ ศรีตระกูล (2539) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนา
หน่วยการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต โดย
เน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า หน่วยการสอนเรื่อง ศิลป
วัฒนธรรม จำนวน 5 หน่วยการสอน คือเชียงใหม่ของเรา
สงกรานต์ล้านนา บ้านใหม่ของฉัน เดือนยี่เป็ง ตานก๋วยสลาก
โดยจัดทำเป็นแผนการสอน 15 แผน ใช้เวลาสอน 45 คาบ
โดยมีกิจกรรมและสื่อการสอนที่เลือกสรรแล้ว นักเรียน
ความรู้ความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรมของนักเรียน
หลังการใช้หน่วยการสอนที่มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนการใช้
หน่วยการสอนทุกหน่วยการสอน และสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้
60/60 พฤติกรรมการเรียนและความคิดเห็นของ
นักเรียนอยู่ในระดับดีเป็นส่วนมาก นอกจากนี้ยังสอดคล้อง
กับงานวิจัยของ จิตรลดา เกิดเรื่อง (2548) ศึกษาเรื่อง
การพัฒนาหลักสูตรเรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำ
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดสุพรรณบุรี
ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดลองใช้ นักเรียนมีผลการ
เรียนรู้เรื่องประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำก่อนและ
หลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกัน นักเรียนสามารถ
ประกอบอาหารพื้นบ้านไทยทรงดำได้ และนักเรียนมี
ความเห็นหลักสูตรมีความน่าสนใจ มีกิจกรรมที่หลากหลาย
และจัดพร จันทรเรื่อง (2549) ศึกษาเรื่อง การพัฒนา
หลักสูตรเรื่องเพลงบอก เพลงพื้นบ้านภาคใต้ สำหรับ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียน
มีความกระตือรือร้นในการฝึกปฏิบัติ ผลการประเมินพบว่า
นักเรียนมีผลการเรียนรู้เกี่ยวกับเพลงบอกก่อนและหลัง
การใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05
นักเรียนมีความสามารถในการร้องเพลงบอกและแต่ง
เพลงบอก มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรในระดับมากและ
เห็นว่าหลักสูตรเรื่องเพลงบอกทำให้นักเรียนมีความสุข
ในการเรียน และสอดคล้องกับแนวคิดของ ชาตรี สำราญ
(2544) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ที่ดีเมื่อนักเรียนลงมือ
กระทำและการได้ฝึกซ้ำ ๆ ย่อมก่อให้เกิดปัญญาแก่
ผู้เรียน เช่นเดียวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่
กำหนดให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง
เน้นสื่อการเรียนที่ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และยัง
สอดคล้องกับแนวคิดของ รุ่ง แก้วแดง (2541) ที่สนับสนุน
ให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
และได้เสนอแนวคิดไว้ว่า ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้
คนไทยมีความรู้ ความเจริญรุ่งเรืองทุกด้านแต่ก็พบว่า

เกิดความไม่สมดุลระหว่างอุตสาหกรรมกับการเกษตร
และสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพราะเราพัฒนาประเทศและ
จัดการศึกษาโดยทอดทิ้งของดีที่ประชาชนเรามีอยู่คือ
ภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมการ
เรียนรู้ ผู้วิจัยเน้นการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ใน
ท้องถิ่นและเรียนรู้จากผู้รู้ท้องถิ่น ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจ
เนื้อหาในบทเรียนได้ดี ในการจัดกิจกรรมผู้วิจัยเปิด
โอกาสให้นักเรียนฝึกทักษะการคิด การแลกเปลี่ยนความ
คิดเห็นซึ่งกันและกันและประเมินผลตามสภาพจริง จาก
ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้อยู่ในระดับดีมาก
ทุกหลักสูตร เป็นเพราะว่าการเรียนรู้เกิดจากการฝึก
ปฏิบัติจริง มีการบรรยาย สาคิดจากเจ้าของภูมิปัญญา
ท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อัญชลี โสมดี
(2535) ที่กล่าวว่า ควรมีการส่งเสริมให้เด็กมีความรู้
กว้างขวางยิ่งขึ้นทำได้โดยการจัดวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ
หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาอธิบาย บรรยายหรือสาธิต
ภูมิปัญญาให้แก่ นักเรียน

3. ผลจากการสอบถามความพึงพอใจของ
นักเรียนที่มีต่อหลักสูตร ผลการวิจัยยังพบว่า นักเรียนมี
ความพึงพอใจต่อหลักสูตรแต่ละหลักสูตรอยู่ในระดับมาก
โดยเห็นว่ากิจกรรมการลงมือปฏิบัติจริงของนักเรียน
ทำให้นักเรียนสนใจ กระตือรือร้นมีความสุขสนุกสนานใน
การเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดิวอี้ (Dewey,
John, 1956) เชื่อว่า นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเมื่อ
เขาลงมือสัมผัสด้วยตนเอง และยังสอดคล้องกับ
ภพทิยา สามงามยา (2545) ได้ไว้กล่าวว่า นักเรียน
มีความพึงพอใจมากต่อหลักสูตรเพราะว่าหลักสูตรให้
ประโยชน์กับตัวนักเรียนมากทั้งในด้านความรู้เพราะ
เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์
เกี่ยวกับเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นอย่างดี
นอกจากนี้นักเรียนยังได้ฝึกปฏิบัติจริงและสิ่งสำคัญคือ
เป็นการสร้างความตระหนัก ความภาคภูมิใจ ทำใ้
นักเรียนรู้สึกรักและหวงแหน ภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรม
ของท้องถิ่นและร่วมสืบสานวัฒนธรรมที่มีค่าในท้องถิ่น
ของตนเองต่อไป นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ
จริยา ศรีเพชร (2550) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตร
เรื่องคลองมหาสวัสดิ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความกระตือรือร้น
มีความร่วมมือในการทำงานกลุ่ม และสนใจปฏิบัติ
กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและผลการประเมินการเรียนรู้

พบว่า นักเรียนมีความสามารถในการทำโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์คลองมหาสวัสดิ์ระดับสูง นักเรียนส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรและเห็นว่าหลักสูตรเรื่องคลองมหาสวัสดิ์ทำให้นักเรียนรัก ภูมิใจในท้องถิ่นและเรียนรู้อย่างมีความสุข

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำหลักสูตรไปใช้

1. สถานศึกษาควรส่งเสริมให้มีหลักสูตรท้องถิ่นที่หลากหลายโดยนำภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีอยู่ทั้งหมดมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาในสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น โดยนำผู้รู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเจ้าของภูมิปัญญานั้น ๆ เป็นวิทยากรในการจัดการเรียนรู้
2. สถานศึกษาควรนำหลักสูตรที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นไปใช้

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมให้สถานศึกษาได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรัก ภูมิใจ รักและหวงแหนท้องถิ่นของตนเองต่อไป

4. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.) นำหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของบุคคลและกลุ่มบุคคลไปพัฒนาเพื่อสร้างรายได้แก่ประชาชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในแต่ละท้องถิ่น
2. ควรมีการเผยแพร่หลักสูตรท้องถิ่นที่เป็นผลงานวิจัยในรูปแบบที่หลากหลายเช่น จัดทำเป็นหนังสือ บทเรียนสำเร็จรูปหรือเป็นเว็บไซต์เพื่อให้นักเรียนได้เข้าถึงง่ายขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กาญจนา คุณารักษ์. (2540). *หลักสูตรและการพัฒนา*. นครปฐม : โครงการส่งเสริมการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จริยา ศรีเพชร. (2550). “การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเรื่อง คลองมหาสวัสดิ์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จตุพร จันทรเรือง. (2549). “การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเรื่อง เพลงบอกเพลงพื้นบ้านภาคใต้ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- จิตรลดา เกิดเรือง. (2548) “การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ประเพณีและพิธีกรรมไทยทรงดำสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จังหวัดสุพรรณบุรี.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ดรุณี ศรีตระกูล. (2540). *ศึกษาการพัฒนาหน่วยการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตโดยเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นันทน์ภัส ศรีเขตต์. (2546). “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในกลุ่มโรงเรียนยังเมิน สำนักการประถมศึกษา อำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภัททิยา สามงามยา. (2545). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง แคนวงประยุกต์ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา*.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- มาเรียม นิลพันธุ์. (2549). *วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์*. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ยุพดี ยศวริศสกุล. (2555). *การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดปัตตานี*. นำเสนอแบบบรรยายในที่ประชุมวิชาการ ในที่ประชุมวิชาการระดับชาติ ประจำปี 2555 สมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2555 ณ ห้องออติทอเรีย มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- รุ่ง แก้วแดง. (2541). *บทความทางการศึกษาในรอบปี 2550-2541 การศึกษาไทยในเวทีโลก*. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. (2542). *การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : บริษัทดีสคัฟเวอร์.
- ศิริพงษ์ นวลแก้ว. (2540). *การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สัจด์ อุทรานนท์. (2532). *พื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม.
- สาลิณี อุดมผล. (2542). “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง การ เจียรไนนิล.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- อุบลรัตน์ กิจโมตรี. (2544). “การพัฒนาหลักสูตรเพื่อถ่ายทอดเพลงอีแซว ภูมิปัญญาท้องถิ่นสุพรรณบุรี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- Dewey, John. (1956). *The Child and the Curriculum and The School and Society*, Chicago : Phoenix Books,.
- Ralph W. Tyler. (1950). *Basic Principles of Curriculum and Instruction*. (Chicago : University of Chicago Press,), 116.
- Ralph W . Tyler. (2006). *The Steps of Curriculum Development*. [Online], accessed 9 January.